
FRANCUZI O CRNOGORCIMA U 19. VIJEKU

Novak Adžić

By quoting a great number of French authors and written sources dated from the end of 18th to the end of 19th century, the author comes to the conclusion that different travel writers, scientists, theologians, journalists, anthropologists, diplomats, statesmen and generals treated Montenegrins as distinct Yugoslav people.

Crnogorci su u svojoj povijesti često identifikovani od strane drugih etničkih i nacionalnih zajednica, njihovih pripadnika, kao posebna nacija i etnos. Crnogorci su u očima drugih bili identifikovani kao drugačiji, posebni, različiti od sebe. Zapravo, priča o crnogorskoj naciji sadrži iskaze - Crnogorci o sebi i drugi o Crnogorcima.

Crnogorce su kao etnos i naciju doživljavali i opisivali i mnogi stranci koji su ih proučavali ili dolazili u dodir sa njima i tokom XIX i početkom XX vijeka. Ovo je priča o tome kako su Crnogorce u to doba percipirali Francuzi.

Izvanjci i stranci, naravno, i Francuzi, o Crnogorcima su ostavili brojne pisane tragove tokom 18. i 19. vijeka detektujući i deskriptujući ih kao zasebnu etničku i kulturno-političku zajednicu.

Francuski list *Moniteur* od 2. februara 1790. piše ovo: *Jedne istorijske novine sadrže ove pojedinosti o Crnoj Gori: CRNOGORCI SU SLOVENSKA NACIJA I ŽIVE U PLANINAMA KOJI SE NALAZE IZMEĐU DALMACIJE I ALBANIJE.*

Prva, dosad poznata, knjiga na francuskom jeziku, o Crnoj Gori i Crnogorcima je *Memoar o Crnoj Gori* autora Francuza *Adrijana Diprea*, objavljena u Parizu 1811. godine. Njen autor, Dipre, inače, ataše u francuskom Ministarstvu spoljnih poslova, nije bio naklonjen Crnoj Gori i Crnogorcima, ali to njegovo djelo veoma je korisno i značajno za proučavanje istorije crnogorske države i nacije. Adrian Dipre u toj knjizi govori o Crnogorcima kao posebnom narodu i naciji i označava ih etnonimom Crnogorci. Ne posmatra ih i ne opisuje kao Srbe, već kao Crnogorce.

Francuski car *Napoleon Bonaparta* je iz Pariza, 9. februara 1808. godine, pisao svom maršalu, guverneru ilirskih provincija, *Ogistu Marmonu*: *Kako to da Vi nikada ne pišete o Crnogorcima? Ne treba biti krut; treba među njih ubaciti agente radi pridobijanja prvaka te zemlje.* Nešto ranije, tokom crnogorsko-francuskih oružanih sukoba Napoleon se interesovao za *Petra I Petrovića Njegoša* i Crnogorce. On je 28. januara 1808. godine, iznenađen vijestima o teškim borbama sa crnogorskim trupama, pisao francuskom guverneru Dalmacije: *Držite agenta uz crnogorskog vladiku i nastojte pridobiti toga čovjeka.* Dakle, francuski car Napoleon Bonaparta percipira Crnogorce i piše o njima kao posebnom etnosu i naciji - nazivajući ih vlastitim kolektivnim nacionalnim imenom - Crnogorci. Ne opisuje ih kao Srbe iz Crne Gore, već kao Crnogorce. Francuski maršal *Ogist Marmon* napisao je *Memoare*, koji su objavljeni u Parizu 1857. godine. U svojim memoarima piše za Crnu Goru i ovo: *To je zemlja visokih planina i sa najtežim prilazom. Njeno stanovništvo je slovenskog porijekla i pravoslavno*

vjere. Od nezapamćenih vremena, Crna Gora se oslobodila od dominacije otomanske Porte i skadarski paša nikad nije uspio da je potčini... Crnogorci govore čistim slovenskim jezikom. Dakle, francuski maršal Marmon, koji je ratovao s Crnogorcima, piše o njima kao narodu slovenskog porijekla, koji govori slovenskim jezikom, a ne pominje „srpsko porijeklo i srpski jezik“. Iz opisa Crne Gore i Crnogoraca maršala Marmona možemo saznati brojne istorijske činjenice i dokaze i o etničkom postojanju, životu i trajanju samosvojnog crnogorskog naroda s početka 19. vijeka.

Pošet u saksonskog kralja *Fridriha Avgusta* Crnoj Gori i Njegošu 1838. godine registrovala je i francuska štampa 1839. godine. O tome se pojavila bilješka anonimnog autora objavljena u Parizu 1839. godine, naslovljena *Excursion du roi de Saxe au Montenegro*, u kojoj se, pored ostalog, konstatuje: *Saksonski kralj, nalazeći se ove godine u Dalmaciji, napravio je izlet do zemlje Crnogoraca, malog nezavisnog naroda koji se stavio pod zaštitu Rusije*. Iz te bilješke može se prilično jednostavno i decidirano zaključiti da njen autor tretira i opisuje Crnogorce kao mali, nezavisni, poseban narod.

U Parizu se 31. marta 1849. godine po prvi put izvodila opera pod nazivom *Crnogorci*. Libreto za operu „Crnogorci“ napisali su *E. Alboaz* i *Žerar d Nerval* (*Žerar Labrini*).

Francuski slikar iz 19. vijeka *Teodor Valerio*, koji je boravio u Crnoj Gori i naslikao dosta portreta i slika Crnogoraca i Crnogorki, njih je doživljavao, opisivao i označavao kao pripadnike posebnog naroda. Francuski istoričar *Fransoa Lenorman* napisao je knjigu *Crna Gora i Turska*, koju je u Parizu objavio 1865. godine. Leonorman, koji je boravio u Crnoj Gori i upoznao Crnogorce neposredno, u toj knjizi Crnogorce naziva vlastitim nacionalnim imenom Crnogorci i kaže da su slovenski narod. U toj knjizi Lenorman je prezentirao sijaset istorijskih dokumenata

ta o samosvojnosti crnogorskog naroda. Francuski antropolog *Ežen Pitar* piše 1912. o Crnogorcima, koji se, po njemu, i antropološki razlikuju od Srba. I slavni francuski mislilac *Fransoa Volter* je znao da postoje Crnogorci kao posebna nacija i narod, pa je 1785. godine govorio da u Evropi postoji i jedan *mali nepoznati narod, jedna šaka Crnogoraca*, kao što je tu činjenicu znao i čuveni pisac *Viktor Igo*, pišući da se *kao dijete igrao Crnogoraca i Turaka i da je želio u tim igrama da bude Crnogorac*. Francuski pukovnik *Vijala de Somijer*, koji je bio u Crnoj Gori i napisao knjigu *Istorijsko i političko putovanje u Crnu Goru* (1820.) govori da su *Crnogorci nacija koja ljubomorno čuva svoju slobodu, u kojoj živi duh nacionalne nezavisnosti*. I učeni Francuz, koji je boravio i radio u Crnoj Gori, *Andri Delari* 1857. godine je zapisao da Crnogorci imaju svoju posebnost. I francuski antropolozi *Žozef Deniker* i *Ežem Pitar* znali su da su Crnogorci zaseban narod i nacija. Crnogorce kao poseban narod i naciju u 19. vijeku identifikovali su mnogi stranci. Pored ostalih, činili su to i brojni Francuzi i Francuskinje, naučnici, pisci, putopisci, novinari itd. Francuski diplomati na Cetinju *Ogist Žerar*, koji u svojim memoarima piše o Crnogorcima, i *Moris Triber*, potom povjesničar *Pjer Kokel*, te *Šarl Loazo*, *A. Vireli*, književnica *Žiliet Adam*, koja je o Crnoj Gori napisala ogleđ 1879, te *Ezen Kerzolo* u djelu *Dans la Montagne noire*, 1882, francuski historičar *Ežen Maton* u knjizi *Histoire du Montenegro*, pa i *Žan Erdik* 1883. godine je u djelu *Autor de la bulgarie-Bouches de Cattaro* (1883.), piše da je bio na Cetinju i dodaje: *Bio sam primljen srdačno, na francuski način, od jednog čistokrvnog Crnogorca, koji je bio Parižanin, vojvode Boža Petrovića*. Potom govori o knjazu *Nikoli*, da je: *Uprkos vaspitanju u Trstu i Parizu ostao u duši Crnogorac*, a za nacionalnog Crnogorca veli: *Crnogorac više voli čast nego novac, a narod je siromašan i na neki način ponosan na svoje siromaštvo kao i na*

nezavisnost. O crnogorskoj naciji pisao je francuski teolog, profesor besedništva, književnosti i filozofije, *P. Boron*, koji je boravio u Crnoj Gori i objavio knjigu o tome 1888. On govori o Crnogorcima kao narodu *herojske hrabrosti*, koji je *svjestan svoje sposobnosti i odan istini i slavi*. *Vijala de Somijer*, koji je bio među Crnogorcima i upoznao ih neposredno, govori o Crnogorcima u etničkom i nacionalnom smislu i ne tretira ih kao Srbe iz Crne Gore. U Francuskoj je Vijalino djelo doživjelo zapažen publicitet. Prikazujući njegovu knjigu, francuski pisac *Etienne de Senancour* /Sinankur-1770-1846/ konstatuje: *Nezavisnost Crnogorcima nije dovoljna, jedino propast Otomana bi ih zadovoljila*.

Francuski aristokrata i diplomata baron *Adolf d Avril*, /*Adolphe d Avril*/, koji je radio kao sekretar francuskog diplomatskog poslanstva na Cetinju 70-ih godina XIX vijeka, autor je knjige *La France au Montenegro*, Paris 1876. godine, u kojoj navodi da su *Balšići* porijeklom Francuzi od provansanskih kraljeva i kneževa *des Baux*. Prikazujući knjigu Vijale de Somijera o Crnoj Gori, jasno i precizno tretira Crnogorce kao naciju.

Francuz *Siprien Rober*, Njegošev savremenik, koji je više godina boravio među balkanskim narodima, je u Parizu 1844. godine u studiji *Les Slaves de Turquie* u članku *Crnogorci* napisao: *Crnogorac je slobodni mislilac u selu, lija sa hiljadu lukavstava u borbi, ali plemeniti pojedinac*.

Crnogorce kao poseban jugoslovenski narod tretira i francuski historičar *Pjer Kokel* u knjizi *Istorija Crne Gore i Bosne*, objavljenoj 1895. godine u Parizu. Slično mišljenje zastupa i francuski opat *Stanisla Nojra* koji je pisao: *Crnogorci su visoki i vrlo stasiti, izgleda istovremeno ratničkog, plemenitog i skromnog*. O tome je govorio na skupu Akademije nauka, književnosti i umjetnosti u Lionu 28. januara 1879. godine i potom to objavio u svojoj knjizi *Nekoliko dana u Dalmaciji i Crnoj Gori*.

O Crnogorcima kao naciji pisao je i francuski slavista *K. Kurier* u 19. vijeku. *Dr Alfred d Buljon* je francuski ljekar, koji je proveo godinu dana na crnogorskom dvoru, a za knjaza Nikolu kaže i ovo: *To je pravi ali otmjeni Crnogorac koji se dijelom školovao u Francuskoj i koji govori više jezika.*